

*Бреус Анастасія Юрїївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Шаповал Леся Іванівна,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

«ЛІКАРСЬКА ПОМИЛКА»: ЮРИДИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ПІДХОДИ ДО ЇЇ РОЗУМІННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВІ

Останніми роками питання цивільно-правової відповідальності медичних працівників за шкоду, заподіяну здоров'ю пацієнтів, набуло особливого значення. Конфлікти, які часто виникають з приводу якості наданих медичних послуг, дозволяють стверджувати, що пацієнти є заручниками стереотипу про об'єктивну неминучість лікарської помилки.

Відомо, що законодавство України не містить такого поняття як «лікарська помилка». Власне, лікарі вважають, що лікарська помилка, як вони її розуміють, відповідальності не викликає ані дисциплінарної, ні адміністративної, ні кримінальної, оскільки є добросовісною помилкою, ніяк не пов'язаною з халатністю, професійною недбалістю й тим більше прямим умислом. Це ті помилки, які трапляються через те, що професійні можливості завжди є обмеженими досягнутим рівнем розвитку медичної науки й клінічної практики [1]. З огляду на появу та розвиток медицини, можна припустити, що лікарські помилки з'явилися майже одночасно з професією лікаря. Про відповідальність лікарів за невдале лікування згадувалося ще у перших відомих джерелах права – Законах вавилонського царя Хаммурапі та Законах XII таблиць Стародавнього Риму. Це означає, що з давніх часів суспільство прагнуло винайти адекватний спосіб реагування на цю проблему. В епоху античності лікарі, що були винні у спричиненні шкоди пацієнтам, могли втратити кисті рук або бути вигнаними з міста. Але найбільш поширеним покаранням в ті часи було застосування штрафів. У період Середньовіччя лікарів за їх професійні помилки здебільшого позбавляли практики, а деяких навіть спалювали на вогнищі, як «пособників диявола». Однак будь-які репресивні заходи ризик лікарських помилок не зменшували. Лікарські корпорації великих міст мали особливий статус і могли захистити своїх членів, які не порушували церковних канонів [2].

Згідно з оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я, в Україні від лікарських помилок щоденно помирають 5-7 пацієнтів, а інвалідами стають 25-30 людей, хоча відповідної офіційної статистики в нашій країні немає. Як немає і чітких критеріїв, які класифікували б лікарські помилки, крім того, українське законодавство навіть не визначає саме поняття «лікарська помилка». Є пропозиції використовувати замість нього термін «медична помилка» як більш широкий – помилки можуть траплятися не тільки з вини лікаря, але й інших осіб.

Незважаючи на значну кількість досліджень цієї проблеми і понад 75 різних визначень термінів «медична помилка» або «лікарська помилка», ці поняття досі не отримали законодавчого закріплення. У науковій літературі часто можна зустріти твердження, що медична (лікарська) помилка – це більше медичне, а не юридичне поняття. Проте значення, вкладене в термін «лікарська (медична) помилка», є настільки суперечливим, що це ускладнює об'єктивне дослідження цього явища. Взагалі, спектр трактувань поняття «лікарська (медична) помилка» настільки широкий, що охоплює протилежні визначення: від необачних, недобросовісних чи недбалих дій, які призводять до травм чи смерті пацієнта, до добросовісних помилок лікаря, без елементів халатності, недбалості чи професійної некомпетентності.

Були зроблені законодавцем спроби визначити нормативне закріплення в законопроекті «Про права пацієнтів в Україні» від 2005 р., але таке визначення залишилося лише в проекті. Що стосується визначення лікарської помилки, то з точки зору медичних працівників вони розуміють що лікарська помилка, відповідальності не викликає: ні дисциплінарної, ні адміністративної, ні кримінальної, оскільки є добросовісною помилкою, ніяк не пов'язаною з халатністю, професійною недбалістю й тим більше прямим умислом. Це ті помилки, які трапляються через те, що професійні можливості завжди є обмеженими досягнутим рівнем розвитку медичної науки й клінічної практики.

Юристи, зі свого боку, визначають особливістю лікарської помилки її непередбачуваність для лікаря будь-якої спеціальності, що унеможливорює запобігання її наслідкам. На практиці юристи та медики відносять до лікарських помилок добросовісну оману лікаря під час професійної діяльності, якщо при цьому виключені недбалість, байдужість чи самовпевненість. Таким чином, бачимо, що погляди юристів і медиків на лікарську помилку мають схожість; тепер важливо, щоб законодавці узгодили ці підходи та нормативно закріпили визначення цього поняття [3]. На нашу думку, як «лікарську помилку», слід розглядати дії або бездіяльність медичного працівника, які призвели до негативних для здоров'я чи життя пацієнта наслідків та, які викликані об'єктивними чи суб'єктивними факторами. Ці дві групи факторів мають бути покладені в основу класифікації медичних помилок.

До помилок, зумовлених суб'єктивними факторами, належать ті, яких припускаються медичні працівники, необґрунтовано відходячи від встановлених стандартів, діючи необачно, надмірно самовпевнено або допускаючи невинуватий ризик через брак досвіду чи знань. Такі помилки можуть виникати, наприклад, при недбалому обстеженні, хибній оцінці клінічних і лабораторних показників, ігноруванні чи переоцінці висновків інших фахівців, а також при неналежному виконанні операцій та інших лікувальних заходів, догляді за пацієнтом, загалом незадовільній організації медичної допомоги в закладі, включаючи ведення документації та порушення деонтологічних вимог щодо інформування пацієнта про стан його здоров'я.

До помилок, що спричинені об'єктивними факторами, відносяться дії (бездіяльність) медичних працівників, що не порушують встановлені законом та

підзаконними актами правила, але заподіяли шкоду здоров'ю пацієнта чи його смерть внаслідок:

- недосконалості медичної науки на даному етапі її розвитку;
- несприятливих умов або обставин здійснення медичного втручання;
- об'єктивних труднощів діагностики деяких захворювань;
- атипового розвитку захворювання, індивідуальних аномалій анатомічної будови тіла чи функціонування організму пацієнта;
- алергічних реакцій, які неможливо було передбачити при стандартному медичному втручанні (діагностуванні чи лікуванні).

Згідно зі статистикою, діагностичні помилки трапляються вчетверо частіше, ніж інші види медичних втручань. При цьому в Україні офіційної статистики лікарських помилок немає, і це явище набуло навіть більшого поширення, ніж у країнах ЄС. Це пов'язано з відсутністю повноцінної системи охорони здоров'я, залишки якої не забезпечують інтереси пацієнтів. Тому лікарські помилки у нас трапляються частіше, ніж у західних країнах. Крім того, в Україні не запроваджені обов'язкові стандарти і протоколи лікування, які діють у багатьох західних країнах, а також відсутня система обов'язкового медичного страхування, яка сприяє контролю за лікарськими помилками [2].

Аналіз нормативно-правових актів України та медичної й юридичної наукової літератури свідчить про те, що в Україні поняття лікарська помилка поки що не має належного теоретико методологічного забезпечення ні з правових, ні з судово-медичних позицій і, як результат, є індиферентним до правової та експертної практики. Цілком очевидним стає факт необхідності офіційного тлумачення та закріплення у законі відповідного визначення.

У законодавстві мають бути єдині критерії оцінки дій (бездіяльності) лікарів (медичних працівників), які допустили помилку в своїй професійній діяльності. Відсутність установлених спеціальних умов в нормативних актах, на практиці ускладнюють юридичну оцінку (кваліфікацію) лікарських (медичних) помилок, та, відповідно запобігти їх появі в майбутньому.

На сьогодні ми можемо лише припустити, що під поняттям «лікарська помилка» слід вважати дії або бездіяльність медичного працівника, які призвели до негативних для здоров'я чи життя пацієнта наслідків та які викликані об'єктивними факторами в силу яких виключається можливість притягнення медичного працівника до юридичної відповідальності. Коли ж такі дії або бездіяльність медичного працівника викликані суб'єктивними факторами в силу яких медичний працівник підлягає притягненню до юридичної відповідальності, то в цьому випадку потрібно законодавчо закріпити зовсім іншу понятійну категорію відповідно до якої відповідальність буде наставати відповідно Глави 82 ЦК України «Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг)» [1].

Список використаних джерел

1. Оніщенко О. В., Єрзаулова В. В. Медична помилка: правовий аспект. *Юридичний вісник*. 2013. № 2. С. 92–96.

2. Лікарська (медична) помилка: медичне та правове поняття. *Адвокатське бюро «Титикало та партнери»*. URL: <http://tytykalo.com.ua/presa-pro-nas/likarska-medichna-pomilka-medichne-ta-pravove-ponyattya/>

3. Ковтун Л. Проблеми правової кваліфікації лікарської помилки. *Правовий тиждень*. 2008. № 52–53. С. 125–126.



Вербіцький Богдан Ярославович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Шаповал Леся Іванівна,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ УКРАЇНИ

Сьогодні питання цивільної відповідальності за екологічні правопорушення набувають особливої актуальності в Україні, оскільки країна стикається з численними екологічними викликами, посиленими наслідками військових дій. Негативний вплив на довкілля від промислової діяльності, військових операцій, а також недосконале правове регулювання спричиняють значну шкоду природним ресурсам та здоров'ю громадян. Це вимагає адекватних механізмів цивільної відповідальності, здатних компенсувати завдані збитки та забезпечити справедливе відшкодування постраждалим.

В умовах сьогодення в Україні, коли значна частина території зазнає екологічних збитків через військову агресію з боку Російської Федерації, потреба в удосконаленні правових інструментів цивільної відповідальності за шкоду довкіллю є особливо важливою. Такі інструменти мають не лише ефективно регулювати відшкодування збитків, а й сприяти попередженню подальших екологічних правопорушень. Дослідження особливостей цивільної відповідальності в сфері екології стає необхідним для виявлення прогалин у чинному законодавстві та розробки ефективних заходів реагування на екологічні порушення, особливо в умовах військового та повоєнного відновлення України.

Основні засади цивільної відповідальності в Україні закладені в Цивільному кодексі України [2], а також у спеціальних законах, таких, наприклад, як Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [1] та Водний кодекс України [3], які регулюють екологічні правовідносини та відповідальність за порушення.